

OTÁZKY A ODPOVĚDI

1. Kdo je to „uprchlík“?

Uprchlík definuje Úmluva OSN o právním postavení uprchlíků z roku 1951 „jako člověka, který má **opodstatněný strach z pronásledování z důvodu rasy, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité sociální skupině nebo politickému přesvědčení**“. Každý, kdo o sobě tvrdí, že je uprchlíkem, může zažádat o mezinárodní ochranu (azyl), ale ne každý žadatel o azyl je uznán uprchlíkem – na tento status neexistuje právní nárok a rozhoduje se o něm na základě právní úpravy země, ve které uprchlík o azyl požádá.

Uprchlík je ale především člověk, který z výše uvedených důvodů opustil svou zemi, příbuzné, přátele a místa, kde byl zvyklý žít, a vydal se hledat bezpečnější místo k životu.

Ať už je uprchlík na cestě, nebo už v zemi, kde žádá o mezinárodní ochranu, **nepřestává mít základní lidské potřeby jako my všichni**. Vedle primárních potřeb, jako je jídlo, spánek, pocit bezpečí, mezi ně patří potřeba rodinného života, soběstačnosti, fungující komunikace, zachování lidské důstojnosti, zaměstnání a smysluplné činnosti a potřeba někam patřit.

V českých podmínkách je cesta k naplnění těchto potřeb dlouhá, obtížná a pro některé žadatele nedosažitelná. Žadatel o azyl může legálně v ČR pracovat až po 12 měsících od podání žádosti. Mezitím je odkázán na sociální systém, což mu znemožňuje naplnění mnoha z výše uvedených potřeb. Možnosti získat azyl jsou u nás navíc velmi omezené – v minulém roce (2015) ho u nás získalo 470 žadatelů.

Dá se říci, že uprchlík opustí svůj domov, někdy i rodinu, prodá všechnu svůj majetek a investuje všechny prostředky do cesty za lepším životem. Vzhledem k možnostem, které mu ČR nabízí, je jeho budoucnost velmi nejistá – na výsledek azylového řízení může čekat i několik let, kdy žije v nejistotě, co s ním bude dál a kde jeho životní pouť skončí.

Přičteme-li k tomuto stavu ještě psychická traumata způsobená válkou, útekem nebo zkušeností nelegálního migranta, je jasné, život uprchlíka je velmi frustrující a obtížný.

2. Co je „azyl“?

Azyl – nově se užívá termín **mezinárodní ochrana** – zajišťuje bezpečí lidem prchajícím z výše uvedených

důvodů ze své vlasti. Úspěšný žadatel o azyl se nazývá **azylant**. Po dobu, co jeho mezinárodní ochrana trvá, získá v ČR trvalý pobyt a podobná práva a povinnosti jako občané ČR s několika výjimkami. Těmi jsou volební právo, zastávání některých veřejných funkcí nebo možnost sloužit v ozbrojených složkách a Armádě ČR.

Žadatelé o azyl mohou získat místo azylu i tzv. **doplňkovou ochranu**, která se uděluje zpravidla na 1 až 3 roky. Minulý rok (2015) získalo tuto dočasnou formu ochrany 399 žadatelů.

Státy, které poskytují ochranu uprchlíkům, se nazývají **hostitelské země**. Většina uprchlíků hledá ochranu v zemích sousedících s jejich domovským státem. Často žijí v uprchlických táborech, kde čekají na dobu, kdy se podmínky v jejich vlasti zlepší natolik, že pro ně návrat již bude bezpečný.

3. Dá se říci, z jakých zemí, případně regionů, lidé nejčastěji utíkají a proč?

Nejčastější příčinou, proč lidé masově opouštějí své domovy, je **mezinárodní konflikt nebo občanská válka**. Část uprchlíků pochází ze zemí, kde **politický režim** své odpůrce či jiné nežádoucí osoby pronásleduje a je perzekvuje.

Ve světě bylo v roce 2014 nuceno opustit své domovy téměř 60 milionů lidí. To je nejvyšší počet osob od konce 2. světové války. Novější oficiální statistiky zatím nejsou dostupné, ale dá se předpokládat, že v roce 2015 došlo k dalšímu nárůstu. Do Evropy v minulém roce (2015) zamířil pouhý zlomek z nich – o azyl tu požádalo podle UNHCR přibližně 1,62 osob, ze kterých bude podle dřívějších statistik vyřízena kladně necelá polovina.

Do Evropy mířili v roce 2014 nejčastěji žadatelé o azyl z těchto zemí: Sýrie (20 %), Afghánistán (7 %), Kosovo (6 %), Eritrea (6 %) a Srbsko (5 %). Syřanů, kteří utíkají ze země postižené válkou, bylo v minulém roce ze všech žadatelů nejvíce a stejně tak tomu bude i letos. Z Afghánistánu zase utíkají zejména lidé, kteří v minulých 15 letech pracovali pro mezinárodní společenství a kterým nyní při postupném návratu Tálibánu k moci hrozí pronásledování. Z Eritrey utíkají uprchlíci před režimem – od roku 1993 v zemi neproběhly demokratické volby a služba v armádě (povinná pro ženy i muže) může být nařízena na libovolně dlouhou dobu. V meziročním srovnání přibýlo nejvíce žadatelů o azyl z Ukrajiny.

4. Co se vlastně stalo v Kongu?

Proč odsud lidé prchají?

Na východě Demokratické republiky Kongo došlo k nejspíše nejhoršímu konfliktu v dějinách Afriky. Podle údajů OSN v ní především následkem hladu a nemoci zemřelo přes pět milionů lidí.

Boje v Kongu jsou vlastně pokračováním genocidy v sousední Rwandě, při níž v roce 1994 vládnoucí a většinová Hutuové hromadně vyvraždili 800 tisíc Tutsiů a umírněných Hutuů. Vraždění tehdy ukončila exilová tutsijská armáda, před níž do sousedního Konga uprchly dva miliony civilistů, kteří měli strach z odvety. Utíkali jak nevinní Hutuové, tak lidé, kteří během genocidy zabíjeli, i samotní strůjci a organizátoři masakrů. Extremisté brzy získali kontrolu nad uprchlickými tábory, znovu se ozbrojili a začali chystat útok na Rwandu s cílem genocidu Tutsiů dokončit.

Nová vláda ve Rwandě zareagovala tak, že nejprve začala na východě Konga podporovat spřátelené milice, pak její vojáci do sousedního státu vtrhli. Jejich cílem bylo převést uprchlíky zpět do Rwandy a rozprášit ozbrojence. V polovině devadesátých let tak začala válka, do níž se během její nejhorší fáze v letech 1998–2003 (říká se jí také „velká africká válka“ nebo „koltanová válka“) zapojilo osm afrických států a bojovalo v ní nejméně 25 ozbrojených skupin. V té době už všechny strany válčily i kvůli kontrole zdrojů nerostného bohatství. Východ Konga je totiž jedním z nejbohatších nalezišť surovin: těží se zde zlato, měď, diamanty, zinek, kobalt nebo koltan, který se používá při výrobě mobilních telefonů a notebooků. Válka oficiálně skončila mírovou smlouvou v roce 2003, ale ozbrojené skupiny ovládají velké části východního Konga dodnes.

5. Jaká je současná politická situace v Kongu?

Současnou konžskou vládu vede Joseph Kabila, jeden z vojevůdců kruté občanské války z přelomu tisíciletí. V roce 2006 zvítězil ve volbách nad konkurenčním vojevůdcem J. P. Bembou, který se v současnosti zodpovídá z válečných zločinů před mezinárodním tribunálem v Haagu. Mezinárodní organizace Kabilovu vládu považují za extrémně zkorumpovanou, ale bezpečnostní situace na většině území se postupně zlepšuje a do země se postupně odvažují i zahraniční investoři. Na východě Konga však přežily desítky ozbrojených skupin, které dosud terorizují civilisty. Pravidelně například přicházejí zprávy o hromadném znásilňování venkovských žen nebo o otrockých podmínkách v dolech, které různé milice kontrolují.

V budování odpovědné správy brání Kongu geografické podmínky i dějiny. V zemi velké jako západní Evropa nejsou prakticky žádné sjezdné silnice, jediné spojení z východu na západ země zajišťují místní drahé aerolinky či několikátýdenní plavba po řece Kongo. Už z toho je zřejmé, jak složité je vládnout státu, který vznikl jako umělý konstrukt evropských kolonialistů. Kongo také nikdy nezažilo vládce, kteří by se starali o zlepšení života obyvatel. Belgičtí kolonialisté i déle než 30 let vládnoucí diktátor Mobutu se ke Kongu chovali jako k osobnímu majetku, ze kterého mohli dál bohatnout. Státní struktury nebyly zřízeny s cílem pomoci občanům, ale s cílem usnadnit mocným kořistit konžské nerosty. Tato situace trvá dosud a její reforma i při upřímné snaze potrvá desítky let.

6. Kolik uprchlíků žije v ČR?

Podle poslední statistiky o počtech žadatelů o azyl a uznaných azylantů zpracované Českým statistickým úřadem požádalo v České republice o azyl od roku 1998 do prosince 2014 celkem 79 564 osob. Z toho **2911 osobám byl azyl udělen**. Statistiky počtů žadatelů a udělených azylů v jednotlivých letech jsou publikovány každý rok na internetových stránkách Ministerstva vnitra České republiky nebo na stránkách Českého statistického úřadu.

7. Jaké národnosti jsou uprchlíci v ČR nejčastěji?

K 31. prosinci 2015 bylo v České republice evidováno 4363 osob s platnou mezinárodní ochranou (azylantů). Nejvíce z nich pocházelo z **Běloruska, Ruska, Ukrajiny, Sýrie a Afghánistánu**.

V roce 2015 požádalo v ČR o mezinárodní ochranu podle statistiky Ministerstva vnitra ČR celkem 1525 osob, z toho byl azyl udělen 71 osobám a celkem 399 osob dostalo tzv. doplňkovou ochranu (možnost setrvat v ČR po dobu 1–3 let, dokud nepominou důvody žádosti). Na prvních třech místech podle státní příslušnosti se nacházeli žadatelé z Ukrajiny (694 žádostí), Sýrie (134 žádostí) a Kuby (128 žádostí).

8. Komu je azyl nejčastěji udělován a podle jakých pravidel?

Pravidla pro posouzení žádosti o azyl, která mají provéřit oprávněnost žadatele, si jednotlivé státy stanovují samy svými vnitrostátními předpisy. Signatáři **Úmluvy o právním postavení uprchlíků OSN** jsou navíc vázáni jejími ustanoveními. Úmluva obsahu-

je definici uprchlíka a stanovuje základní práva lidí, kteří utíkají ze své vlasti, jako jsou například svoboda vyznání a pohybu, právo na práci, vzdělání a přístup k cestovním dokladům.

V praxi – zejména v hospodářsky vyspělých zemích – je při přijímání žádostí o azyl obtížné rozlišit ekonomické migranty od uprchlíků. O azyl žádají i osoby, které do hostitelské země přicházejí kvůli své špatné finanční situaci, nikoli ze strachu o své bezpečí. Každou žádost o azyl proto příjmové země prověřují a posuzují individuálně.

V případě náhlého masového exodu, který vyvolají například etnické čistky, není možné žádosti posuzovat jednotlivě. Ochrana pak může být udělena členům celé skupiny.

9. Co se stane s žadateli o azyl, kteří ho nedostanou?

Neúspěšní žadatelé o azyl mohou v hostitelské zemi zůstat, pokud si vyřídí dokumenty, které je jako kterékoli jiné cizince opravňují k pobytu v dané zemi. V praxi se ale často stává, že v zemi zůstávají i bez potřebného oprávnění. V takovém případě se z nich stávají takzvaní **nelegální migranti**, kterým v případě odhalení hrozí vyhoštění ze země. Po rozhodnutí o správním vyhoštění ze země (a případném zajištění v detenci) jim policie zajistí letenku do země původu, případně i cestovní doklady, pokud chybí.

10. Kdo se problematikou uprchlíků v ČR zabývá?

Za ochranu uprchlíků nesou odpovědnost v první řadě vlády hostitelských zemí, tedy i **vláda ČR**. Tuto povinnost se zavázalo dodržovat 140 zemí, které podepsaly Úmluvu o právním postavení uprchlíků OSN. Kontrolu nad dodržováním těchto práv vykonává **Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR)**.

Kromě vlád hostitelských zemí a UNHCR se na pomoci uprchlíků podílí celá řada dalších organizací, viz Odkazy a kontakty níže. Tyto organizace nabízejí uprchlíkům například právní a sociální poradenství v konkrétních situacích nebo se věnují osvětě a prosazování legislativních změn ve prospěch nelegálních migrantů. Rozhodování o udělení mezinárodní ochrany spadá v Česku do kompetence ministerstva vnitra.

11. Je možné uprchlíkům nějak pomoci?

Každý se může zapojit do pomoci uprchlíkům prostřednictvím peněžních i nepeněžních sbírek, které organizují neziskové organizace. Co se týče hmotných darů, je možné darovat trvanlivé potraviny, hygienické potřeby, oblečení, boty, příkrývky či nábytek. Vhodné je také nabídnout **dobrovolnické služby**, například s odvozem věcí, doučování jazyka, pomoc při komunikaci s českými úřady či organizaci volnočasových aktivit pro děti. Vlastníci bytů se mohou také zapojit do Státního integračního programu a **pronajmout byt** uprchlíkům, kteří u nás získali azyl. Ideální je kontaktovat místní neziskovou organizaci, která se pomocí uprchlíků a cizincům zabývá, a domluvit se přímo s nimi, co konkrétně by uprchlíci potřebovali.

Odpovědi vypracovali:

Hana Daňková, Člověk v tísni, o. p. s. (otázky č. 1–4; 7–11)
Tomáš Lindner, týdeník Respekt (otázky č. 5, 6)

Použité zdroje:

ČSÚ: Cizinci – mezinárodní ochrana. Dostupné online na https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_rizeni_azyl#cr.

ČSÚ: Koncepce integrace cizinců. Dostupné online na http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/cizinci_uvod.

DR Congo: UN Report Exposes Grave Crimes. Dostupné online na <http://www.hrw.org/news/2010/10/01/dr-congo-un-reportexposes-grave-crimes>.

EUROSTAT – statistika žadatelů o azyl v EU 2013, 2014.

Dostupné online na [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Countries_of_origin_of_\(non-EU\)_asylum_seekers_in_the_EU-28_Member_States,_2013_and_2014_YB15_III.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Countries_of_origin_of_(non-EU)_asylum_seekers_in_the_EU-28_Member_States,_2013_and_2014_YB15_III.png).

EXNEROVÁ, V. a kol.: Globální bezpečnost a rozvoj. Dostupné online na http://www.rozvojovka.cz/globalni-bezpecnost-arozvoj_226_21.htm.

FLOCK, E.: Minerals found in consumer electronic devices help finance civil war in Congo. Dostupné online na <http://www.washingtonpost.com/wpdyn/content/article/2010/12/13/AR2010121304571.html>.

LINDNER, T.: Život je válka. Dostupné online na <http://respekt.ihned.cz/c1-46084640-zivot-je-valka>.

OSN: Úmluvy OSN o právním postavení uprchlíků. Informační centrum OSN v Praze. Dostupné online na <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/uprchlici.pdf>.

POLOCHOVÁ, I.: Děti v Kongu zakoušejí kvůli výrobě mobilů peklo, burcuje dokumentarista. Dostupné online na <http://zpravy.idnes.cz/deti-v-kongu-zakouseji-kvuli->

vyrobemobilu-peklo-burcujedokumentarista-1q7-/zahranicni.aspx?c=A110317_192059_zahranicni_ipl.

UNHCR: Mezinárodní ochrana v ČR 2014. Dostupné online na <http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/pdf/zakladni-informace/statistiky/2014.html>.

Odkazy:

Centrum pro integraci cizinců, z. s.
www.cicpraha.org

Člověk v tísní, o. p. s.
www.clovekvtisni.cz

InBáze
www.inbaze.cz

International Organization for Migration
www.iom.cz

META, o.p.s. – Společnost pro příležitosti mladých migrantů
www.meta-ops.cz

Multikulturní centrum Praha
www.migraceonline.cz

Organizace pro pomoc uprchlíkům
www.opu.cz

Poradna pro integraci
<http://p-p-i.cz/>

Sdružení občanů zabývajících se emigranty
www.soze.cz

Sdružení pro integraci a migraci
www.migrace.com

Doporučená literatura:

BARTOŠOVÁ, A.; BARŠA, P.: Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku. Masarykova univerzita, Brno 2005.

CIA a jejich zprávy o migraci. Dostupné online na <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2112.html>.

Infografika Hate free: uprchlíci a čísla. Dostupné online na <http://www.hatefree.cz/blo/analyzy/1129-infografika-uprchlici-a-cisla>.

International Migration Outlook 2015 od OECD. Dostupné online na http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/social-issues-migration-health/international-migration-outlook-2015_migr_outlook-2015-en#page11.

Kol. autorů: Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku. Masarykova univerzita, Brno 2005.

Kol. autorů: Migrace do ČR. Člověk v tísní, o. p. s., Praha 2007.

Kol. autorů: Nejen čísla. Vzdělávací materiál týkající se migrace a azylu v Evropě. ION

Kol. autorů: Neregulérní pobyt cizinců v ČR: Problémy a jejich řešení. Člověk v tísní, o. p. s., Multikulturní centrum Praha, Organizace pro pomoc uprchlíkům, Poradna pro uprchlíky, Praha 2008.

Migration Policy Institut, Migration Data Hub, 2013. Dostupné online na <http://www.migrationpolicy.org/programs/data-hub/international-migration-statistics>.

PLEŠINGER, V.: Kniha Konga. Výpravy k srdci temnot. Jota, Praha 2007.

STOJANOV, R.; NOVOSÁK, J.: Migrace místo pomoci? Remitence a cirkulace mozků jako nástroje rozvoje. Mezinárodní vztahy, 43 (1), 38–77, Praha 2008.

ŠIŠKOVÁ, T.: Menšiny a migranti v České republice. Portál, Praha 2001.

TOŽIČKA, T. a kol.: Příliš vzdálené cíle. Rozvojové cíle tisíciletí. Manuál globálního rozvojového vzdělávání. Educon, Praha 2008.

UNHCR: Data o žadatelích o mezinárodní ochranu/ uprchlících. Dostupné online na <http://www.unhcr.org/pages/49c3646c4d6.html>.

UNHCR, Brusel 2009. Dostupné online na <http://www.unhcr.org/numbers-toolkit/Manuals/NJN-FINAL-CZ.pdf>.

Poslední aktualizace: 10/2016